

Niyazi Beki¹

Kur'an'ın Lâfız Ve Mana Bütünlüğü²

Bu yazımızda Kur'an "Allah'ın kelâmı" olarak ne ifade etmektedir? Vahyin metnini teşkil eden husus, sadece mânâ mıdır? veya sadece lâfız mıdır? Yoksa her ikisinin toplamından mı ibarettir? şeklindeki sorulara cevap arayacağız. Konu ile ilgili âlimlerin görüşlerini belirtecek ve netice itibarıyla kendi tercihimizi de ortaya koyacağız.

Kur'an'ın vahyi konusunda Allah, Hz. Cebrâil ve Hz. Muhammed (a.s)'in tebliğ ve tebellüğü sözkonusudur. Vahyin asıl sahibi olan yüce Allah, Kur'an'ı Hz. Cebrâil vasıtasıyla Hz. Muhammed'e (s.a.v) indirmiştir. Bu hususta müslümanlar arasında en küçük bir ihtilaf yoktur. Ancak âlimler bu vahyin nasıl geldiği ve bu iletişimin nasıl kurulduğu hususunda farklı görüşler bildirmişlerdir:

a) Hz. Cebrâil, Kur'an'ı doğrudan doğruya Allah'tan almış ve Hz. Muhammed (a.s)'e aynı lafızlarla aktarmıştır.

b) Hz. Cebrâil, Kur'an'ı Levh-i Mahfûzdan ezberlemiş ve olduğu gibi Hz. Muhammed (a.s)'e aktarmıştır.

c) Hz. Cebrâil, Kur'an'ı lafız olarak değil, sadece mânâ olarak almıştır.

İlk iki görüşe göre elimizdeki Kur'an, lafzı ve mânâsı ile birlikte vahiy edilmiş Allah'ın kelâmıdır. Ne Hz. Cebrâil'in ve ne de Hz. Muhammed (a.s)'in, tebliğ ve tebellüğüden başka hiç bir müdahaleleri sözkonusu değildir. Bu iki görüş arasındaki tek fark, Hz. Cebrâil'in Kur'an'ı doğrudan Allah'tan mı, yoksa Levh-i Mahfûzdan mı aldığı hususudur.

¹ Prof. Dr. Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi /RİNAP Başkanı

² Bu makalenin aslı: "Kur'an'ı Kur'an Yapan Unsurlar" adıyla SAÜ. İlahiyat Fak. Dergisi, 3/2001/s.103-118'de yayınlanmıştır. Fakat zamanın zorunlu kıldığı güncellemeler çerçevesinde konunun daha kolay anlaşılmasına vesile olacağını düşündüğümüz bir kısım ilaveler yapılarak biraz daha detaylandırılarak genişletilmiştir.

Alimler, vahyin Levh-i Mahfûzdan alındığına dâir görüşe itibar etmemektedir. Bunun müşahhas bir delili olmadığı gibi, Kur'an'ın diğer gaybî şeyler gibi Levh-i Mahfûzda yer alması da vahyin oradan alındığını göstermez.

Son görüşe göre ise Kur'an, Allah tarafından Hz. Cebrâil'e mânâ olarak telkin edilmiş; lafzı ise, ya melek tarafından, ya da Hz. Peygamber(a.s) tarafından vaz'edilmiştir.

Özetlersek: Kur'an'ın bir vahiy mahsulu olarak anatomisini teşkil eden unsurları belirlemeye çalışan iki görüş vardır: Birinci görüşe göre Kur'an, yalnız mânâdan ibarettir. İkinci görüşe göre ise, Kur'an hem lafız, hem de mânâdır.

Önce birinci görüşün dayanağını teşkil eden delillere bakalım:

a) Diyorlar ki: "Şüphesiz O (Kur'an), değerli, güçlü ve Arş'ın Sahibi (Allah'ın) katında itibarlı bir elçinin (Cebrâil'in) getirdiği sözdür." "Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, hiç şüphesiz O (Kur'an), çok şerefli bir elçinin (Peygamber'in) sözüdür. Ve O, bir şâir sözü değildir." âyetlerinde geçen ve elçilere (Hz. Cebrâil ve Hz. peygamber (a.s)'e atfen "Kur'an şerefli bir elçinin sözüdür" ifadesinde yer alan "Söz" (kavil) sözcüğü, Kur'an lafzının bu elçilere âit olduğunu gösteriyor.

b) Diyorlar ki: "O (Kur'an), şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır" âyetine göre, Kur'an daha öncekilerin kitaplarında da mevcuttur. Kur'an'ın o kitaplarda lafzı ile bulunması mümkün olmadığına göre, mânâsıyla bulunmuş olması gerekir. Buna göre Kur'an, vahiy itibariyle yalnız mânâdan ibarettir. Çünkü âyette "mânâ" ya Kur'an adı verilmiştir.

1) Birinci Görüşe Ait Deliller Ve Değerlendirilmesi

(a) Birinci şıkta ifade edilen ve âyetlerde geçen "Söz" (Kavil) tâbiri, Kur'an lafzının Allah'tan gelen bir vahiy olmadığını yahut elçilerin sözü olduğunu göstermez. Aksine, "elçinin sözü, onu gönderenin sözüdür" gerçeğini, yani elçinin tebliğden başka hiç bir müdahalesinin olmadığını ifade etmektedir. Türkçemizdeki "elçiye zevâl olmaz" deyimini de bu gerçeğin bir ifadesidir.

Söz konusu iki âyette geçen "Saygıdeğer elçi" tâbiri, Tekvir Sûresinin 19. âyetinde Hz. Cebrâil'e; Hâkka Sûresinin 40. âyetinde ise Hz. Peygamber (a.s)'e âittir. Ayetlerin siyak ve sibakından bunu anlamak mümkündür. Hakkâ Sûresindeki âyetin Hz. Muhammed (a.s)'e delâlet ettiğini söyleyenler de olmuşsa da, yukarıda da ifade edildiği gibi, âyetin bulunduğu

yerdeki ipuçları, "Saygıdeğer elçi" den maksadın Hz. Muhammed (a.s) olduğunu göstermektedir. Nitekim, Tekvir Sûresinde "Kuşkusuz, o saygıdeğer bir elçinin sözüdür.." ifadesinden sonra, "Ve Kur'an, kovulmuş bir şeytanın sözü değildir" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade ise, sözkonusu "Elçi"den maksadın Cebrâil olduğunu göstermektedir. Böylece Melek ile Şeytanın karşılaştırılması yapılmıştır. Hâkkâ Sûresinde ise, "saygıdeğer elçi" tâbirinden sonra, "O ne bir şâir, ne de bir kâhin sözü değildir" ifadesine yer verilmesi, âyetin Hz. Muhammed (a.s)'den bahsettiğinin bir delilidir. Çünkü burada Hz. Cebrâil kast edilirse, onun bir şâir veya kâhin olabilme ihtimalini akla getirir ki yanlış olur. Çünkü hiç kimse böyle bir ihtimali düşünmez. "Biz O'na şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da." âyeti nazara alındığında, buradaki "saygıdeğer elçi" nin Hz. Muhammed (a.s) olduğu anlaşılır.

Bu âyetlerden yola çıkarak, Kur'an lafzının vahiy meleği veya Hz. Peygamber (a.s)'e ait olduğunu söylemek büyük bir çelişkiyi beraberinde getirir. Çünkü vahiy, bir âyette Cebrâil'in, diğer bir âyette ise Hz. Peygamberin (s.a.v) sözü olarak geçer. Eğer "a" şıkkında ifade edildiği şekilde anlaşılmazsa, bu takdirde Kur'an lafzının her iki elçiye âit olması gerekir ki, bu açık bir tezattır.

Ayrıca, başka âyetlerde "Söz" tâbiri, Allah'a da izâfe edilmiştir. Nisâ Sûresinin 122. âyetinde : "Allah, (bu söylenenleri) hak bir söz olarak va'd etti. Sözü tutmada Allah'tan daha doğru kim olabilir?" ifadesine yer verilmiştir. Ayette "Söz" kavramı, Kur'an'ın söylediği gerçeklerin doğruluğunu isbat sadedinde söylendiği için, Kur'anla ilgili olmakla beraber, genel olarak bütün sözlerinin doğru olduğunun bir ifadesi olarak Allah'a da izâfe edilmiştir.

"Doğrusu biz sana (taşınması) ağır bir söz vahyedeceğiz" âyetinde Kur'an'ın, doğrudan Allah, vahyi olarak ifade edilmiş ve aynı zamanda "ağır bir söz" olarak nitelendirilmiştir.

Bu durumda Kur'an'ın lafzına işaret eden "Söz"(Kavil) sözcüğü, hem Allah'a, hem Cebrâil (a.s)'e, hem de Hz. Muhammed'e (s.a.v) izâfe edilmiş olduğu görülmektedir.

Kur'an'ın ifadesi doğru olduğuna göre, "Söz" kavramının Allah'a izâfesini hakikat, diğerlerine ise mecâz mânâda almaktan başka hiç bir çıkış yolu sözkonusu değildir.

Lafzın Allah'a âidiyetini engelleyen dinî veya aklî hiç bir mâni yok iken, nassın zâhirinden yüz çevirmenin de hiç bir anlamı yoktur. Kur'an'ın mânâsını bilmediğimiz bir keyfiyetle vahyeden Allah, lafzını da bilmediğimiz bir şekilde vahyetmiştir.

(b) İkinci görüşün de tutarlı olmadığı şöyle açıklanabilir: Evvelâ âyette "O (Kur'an), şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır." ifadesinden, onun bizzat orada var olduğunu düşünmek ve " Kur'an'ın yalnız mânâdan ibaret olduğu tezini ona bina etmek yanlıştır. Çünkü her şeyden önce birinci hüküm/önerme yanlıştır. Eskilerin eskimez deyimiyle "Bâtıl, makîsün aleyh olamaz". Yanlışlar, ölçü değildir.

Önceki kitaplarda yer aldığı ifade edilen Kur'an'dan maksat, Onun Hz. Muhammed(a.s)'e indirileceği haberi; ya da onun özü ve ana prensipleri demektir; yoksa Kur'an'ın kendisi değildir. Çünkü Kur'an, daha öncekilere vahyedilmemiştir.

Kur'an'da yer alan, " (kitap ehli), O'nu (Muhammed'i) yanlarındaki Tevrat ve İncilde bulurlar" ifadesinde, Hz. Muhammed'in (s.a.v) bizzat kendisinin kastedilmiş olması mümkün olmadığı gibi, Kur'an'ın da bizzat kendisinin o kitaplarda bulunması imkânsızdır.

Müfessirlerden Alûsî de böyle bir düşüncenin doğru olmadığına dikkat çekmekte ve bunun, Kur'an'ın mânâsının namazlarda okunmasının cevâzına dâir delil getirilmesinin yanlış olduğunu, bu düşüncenin çürüklüğünden dolayı, İmam A'zam'ın konu ile ilgili verdiği fetvasından geri döndüğünü ve bu geri dönüş konusuna dâir bir çok tahkik ehli âlimlerin görüş bildirdiğini ifade etmektedir.

Sözün özü: Rûhaniyeti ile vahye mazhar olan Hz. Muhammed (s.a.v) için, "O cesedi ile değil de sadece rûhu ile peygamberdir" demek ne kadar yanlış ise, Kur'an'ın sadece mânâsıyla Kur'an olduğunu iddia etmek de o kadar anlamsızdır.

2) İkinci Görüşe Ait Deliller Ve Değerlendirmesi:

(a) İslâm âlimlerinin ezici çoğunluğuna göre, Kur'an hem lafız hem de mânâ cihetiyle Allah'ın kelâmıdır.

"Ümmetim dalâlet üzerinde birleşmez" hadisine göre, islâm âlimlerinin ittifakı doğruluğun bir işaretidir.

(b) Açıklamasını yapmakta olduğumuz âyette yer alan "(Rahman) Kur'an'ı öğretti" ifadesi, Kur'an'ın Allah tarafından ta'lim edildiğini göstermektedir. Buna göre "Kur'an"ın tarifi yapılırsa, vahyin de bu açıdan geliş şekli anlaşılır. Dilcilere göre, "Kur'an" kelimesi, "KRE" kökünden, gufrân ve şükrân gibi "Fu'lân" vezninde bir masdardır. Bu kelime hem toplama hem de kıraat (okuma) anlamındadır. "Onu (senin kalbinde) toplamak ve (sana) okutmak bize düşer.

Sana Kur'an'ı okuduğumuz zaman, sen de onun okunuşunu takip et" âyetlerinde geçen "Kur'an" kelimesi, kıraat anlamında kullanılmıştır.

Bir masdar olan "Kur'an" kelimesi, Kur'an'ın özel ismi olduğu zaman, ism-i meful anlamında "okunan kitap", ya da ism-i fâil mânâsında "Sûre ve âyetleri içinde toplayan" veyahut "Daha önceki kitapları ihtiva eden" anlamında olur. Kur'an'a "Kur'an" adının verilmesi, onun "lisanlarda okunması", "Kitap" adının verilmesi ise, "kalemle yazılması" özelliğinden dolayıdır.

İsrâ Sûresinin 78. âyetinde "Sabah namazı" için kullanılan "Kur'ane'l-Fecr" tâbiri de, "Kur'an"ın kıraat anlamına işaret etmektedir.

Yine vahyin ilk kelimesinin "İkra" (Oku) olması, Kur'an'ın okunan bir kitap olduğuna delâlet ettiği gibi, vahyin de kıraat olunan bir söz, bir kelâm olduğunu gösterir. Bilindiği gibi "kıraat", talaffuzda bazı kelimeleri bazısına eklemek demektir. Demek ki, "Okunan kitap" anlamında olan "Kur'an", lafız ve mânânın mecmuundan ibarettir.

(c) "Vahyi çarçabuk bellemek için, dilini kımıldatma. Onu toplamak ve onu okutmak bize âittir. O halde biz sana Kur'an'ı okuyunca, sen onun okunuşunu tâkip et." âyeti açıkça şunu gösteriyor: Hz. Muhammed (s.a.v), gelen vahyi unutmamak için, henüz kendisine okunup bitirilmeden onu acele olarak tekrarlamaya çalışıyordu. Ayet, onun bu telaşını gidermeyi amaçlamaktadır.

Ayette geçen "dilini kımıldatma" ifadesi, açıkça vahyin bir söz olduğunu göstermektedir. Çünkü mânâlar dil ile okunmaz. "Biz sana Kur'an'ı okuyunca, sen onun okunuşunu tâkip et." tâbiri de aynı şekilde Kur'an'ın hem lafız hem de mânâ yönünden Allah'ın kelâmı olduğunu göstermektedir. Çünkü okuma işi, "söz"e âit bir tâbirdir. "Kâinat kitabını okumak", "Kalbini okumak", "(adamın) yüzünden okumak" gibi tâbirler, mecâz ifadelerdir. Kavram olarak "okuma"nın gerçek anlamı, sadece yazı ve söz için geçerlidir.

Ayette Allah'ın, kıraatı kendine izâfe etmesi, "Biz sana Kur'an'ı okuyunca, sen onun okunuşunu tâkip et" şeklinde buyurması, Kur'an'ın tebliğinde Hz. Cebrâil'in (a.s) de Hz. Peygamber (a.s) gibi sadece bir elçi olduğunu ve hiç bir müdahalesinin sözkonusu olmadığını bir diğer delilini teşkil etmektedir.

(d) Kur'an'ın tarifi şöyledir: "Hz. Muhammed (a.s)'e vahyedilen, mushaflarda yazılan, tevatürle nakledilen ve tilâvetiyle taabbüd olunan mu'ciz, Allah'ın kelâmıdır."

Burada üzerinde duracağımız hususlardan biri, Kur'an'ın "tilavetiyle taabbüd olunması" yani manası anlaşılmasa da sadece asıl metni olan arapça lafızlarıyla okunmasının bile ibadet olması keyfiyettir. Hz. Muhammed (a.s)'in hadislerinin sırf lafızları ile taabbüd edilmediğine göre, Kur'an'ın lafızları da Allah'a âittir.

Tarifte geçen önemli bir nokta da "Allah'ın kelâmı" tâbiridir. Bu tâbir, Kur'an'da üç defa tekrarlanmıştır.

"Ve Allah, Mûsa ile gerçekten konuştu" âyeti gibi daha pek çok âyette, kelâm sıfatı açıkça Allah'a izâfe edilmiştir. İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, konuşanın (mütekellimin) sözü (kelâmı), yalnız ona nisbet edilir. Birinin sözü bir başkasına izâfe edilemez. Her konuşanın sözü kendi sözüdür. Bu sebeple, yüce Allah, İbn Müğire'nin Kur'an için "O bir insan sözüdür" (el-Müddessir,74/25) ifadesini reddetmiş ve onun büyük bir azaba uğrayacağını haber vermiştir.

"Kelâm" kavramı, bir anlam ifade eden söz dizimi demektir. Ne Allah'ın kelâmı, ne de insanların kelâmı, sözden mucerret bir mânâdan ibaret değildir. Bunun içindir ki İslâm ümmeti; Kur'an'ın hem lafız hem de mânâ açısından Allah'ın kelâmı olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.

(e) Kur'an'da Hz. Peygamber (a.s)'e hitaben "De ki:" anlamına gelen "kul" kelimesinin üçyüzden fazla kullanılması, iki yönden konumuza ışık tutmaktadır.

Birincisi, bu ifadede dışarıdan bir emir sözkonusudur. Halbuki elçiler, kendilerini gönderenlerin söylediklerini farklı bir tarzda ifade ederler. Meselâ biri diğerine "Git filan adama de ki: Allah birdir", dese, elçi olan kimse, vardığı yerde herhalde aynı cümleyi tekrarlamaz. Aksine, eğer gönderen kimseyi de işe katarsa, "Beni gönderen kimse, Allah'ın bir olduğunu size söylememi istedi" der. Şimdi bu küçük misâli gözönünde bulunduralım ve Kur'an'ın üslubuna dikkat edelim! "De ki: Allah birdir", "De ki: eğer duanız olmasa ne ehemmiyetiniz var", "De ki: ben kendime bile, Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim"

İkincisi: "kul" kelimesi, "söz" anlamını çağrıştırdığından, Kur'an'da çokça kullanılmasının bir hikmeti de, Kur'an'ın hem mânâ hem de lafız olarak Allah'tan gelen bir vahiy olduğuna delâlet etmek içindir.

(f) "Nasihat ve her şeyin açıklamasına dâir ne varsa, hepsini Musa için levhalarda yazdık." âyetinde, açıkça Hz. Musa'ya (a.s), levhalarda yazılı olan ve dolayısıyla sözlerden ibaret olan vahiy verildiği ifade edilmiştir. Şüphesiz ne Hz. Muhammed (a.s)'e, ne de Hz. Musa'ya (a.s) veya diğer peygamberlere gelen vahyin iletişim şeklini idrâk edemeyiz. Ancak bu vahiylerin hem mânâ hem de lafız olarak geldiğini âyetlerden anlamak mümkündür.

(g) Zurkânî'nin belirttiği gibi, Kur'an'ın sadece mânâsı Allah'tan olduğu iddiası, hem kitap hem de sünnete ters düşmektedir. Lafzı, melek Cibril veya Hz. Muhammed (a.s)'e ait olduğu kabul edilirse, Kur'an'ın üslubu nasıl mu'cize olabilir? Ve Kur'an'a nasıl Allah kelâmı denilebilir?

(h) Kudsî hadis en meşhûr tariflerinden biri : "Mânâsı Allah'a lafzı ise, Hz. Muhammed (a.s)'e âit olan vahiy" şeklindedir. Buna göre, eğer Kur'an için de aynı şey düşünülürse, ikisi arasında ne gibi bir fark kalır? Bu takdirde Hz . Peygamber (a.s)'in, Kur'an'ın yazı ile tesbiti için gösterdiği titizliği, kudsî hadis için de göstermemesi ne ile izah edilebilir?

(i) "Kur'an'ın yalnız mânâdan ibaret olduğu kabul edilirse, bu takdirde Kur'an'ın lafzı, insan aklının ürünü olması gerekir ki, bunun yanlışlığı ortadadır. Bu sebeptendir ki, ehl-i hak olan ehl-i sünnet ve cemaat, Kur'an'ın lafız ve mânâ toplamından ibaret olduğunda birleşmişlerdir.

(i) "(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye, her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik" âyetinde; risâlet dilinin, peygamberin gönderildiği kavmin dili olduğu ifade edilmektedir. Buna göre âyet, Kur'an'ın Arapça olarak vahyedildiğini göstermektedir. Çünkü mukarrer bir kâidedir ki, "Hüküm muştak üzerine yapılırsa, iştikakın me'hazi o hükmün illetini gösterir" Bu kâideye göre, âyette geçen "her peygamberi (Resûlü) yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik" ifadesinde yer alan "Resûl"den maksat "Risalet" tir. Aksi takdirde bir insan olarak her peygamberin, içinde bulunduğu topluluğun dilini konuşması tabîdir. Bunun risaletle bir ilişkisi yoktur. O halde vurgulanmak istenen husus, peygamber değil peygamberliktir. Peygamberliğin özü ise, vahiydir. Konumuzla ilgili olan vahiy ise, Kur'an'dır. Buna göre âyetten, "Kur'an dili Arapçadır" neticesini çıkarmak gerekir. Ayette "kavmin dili", " lisan" kelimesiyle ifade edilmiştir ve "Lisan"ın bir söz manzumesi olduğunda da dilliler arasında herhangi bir ihtilaf yoktur.

(j) Allah'a ve ümmî peygamber olan Resûlüne - ki O, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve O'na uyun ki, doğru yolu bulasınız." âyetinde geçen " ki O (peygamber), Allah'a ve onun sözlerine inanır" ifadesi, Kur'an'ın hem lâfız hem de mânâ bakımından Allah'ın sözü

olduğunu göstermektedir. Adetâ yalnız bu hususa işaret etmek için, burada bu ifadeye yer verilmiştir.

"Yoksa onlar, (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler. Ve Allah bâtilı yok eder; sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir." âyetinde işlenen temâlar çerçevesinde, "Allah sözleriyle hakkı ortaya koyar" ifadesine dikkat edilirse, Kur'an'ın lafızlarının da Allah'a âit olduğu gerçeği görülür. "Allah dilerse senin kalbini de mühürler" ifadesi ile, "sözler" in Allah'a izâfe edilmesi arasında çarpıcı bir ilişki sözkonusudur. Buna göre, Hz. Muhammed'in (s.a.v) kalbi, sadece gelen vahiylerle karşı alıcı konumundadır. Başka hiç bir müdahalesi sözkonusu değildir. Bu sebeple eğer kalbi mühürlenirse, gelen vahyin ne mânâsını ve ne de lafızlarını anlayıp ezberinde tutabilir.

(k) İbn Müğire'nin "Bu Kur'an, insan sözünden başka bir şey değil" şeklindeki sözünü hatırlatan yüce Allah, böyle söylemenin büyük bir suç unsuru teşkil ettiğini ve büyük bir iftira olduğunu, bu sebeple de dehşet verici bir cezayı hak ettiğini ifade etmek üzere: "Ben onu sakar'a (Cehenneme) sokacağım" buyurmuştur. Bu da Kur'an'ın, Hz. Muhammed dâhil hiç bir insanın sözü olmadığını ortaya koymaktadır.

Bütün bu deliller gösteriyor ki Kur'an, "Kur'an'ı Rahman olan Allah öğretti", "Muhakkak ki o (Kur'an), âlemlerin Rabbinin indirmesidir. Onu Rûhu'l-emin (Cebrâil) uyarıcılardan olası diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir.", "(Resûlüm!) Şüphesiz ki bu Kur'an, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah tarafından sana verilmektedir" âyetlerinin delâlet ettikleri gibi, Kur'an sonsuz ilâhî ilimden gelen, sonsuz mânâları bulunan ve eşsiz söz dizimine sahip mu'ciz bir kitaptır.

Kur'an'ın Kaynağı

Kur'an'ın kaynağı ilahi vahiydir. Bunu şöyle ispat etmek mümkündür:

- 1.. "Kur'an'ı Rahman öğretti" mealindeki ayetin ifadesiyle, vahyin metni doğrudan Allah'a izafe edilmiştir.
2. "Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğu" hususu, Müslümanlarca şüphesizdir.
3. Kur'an'ın ihtiva ettiği gaybî haberlerin varlığı, harika üslûbu, bin sene sonra ancak keşfedilebilen birtakım ilmî gerçekleri ders vermesi, bütün insanlar ve cinler toplansa bile Kur'an'ın bir benzerini, hatta tek bir suresinin bir benzerini ortaya koyamayacaklarını ilân edip meydan okuması ve gerçekten de şimdiye kadar kimsenin böyle bir şeyi ortaya koyamaması gibi tarihî belgelerin şahadetiyle Kur'an, lafız ve manasıyla Allah'ın kelâmıdır.
4. Ayrıca,
 - a. Kur'an'ı elinde bulunduran Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çocukluğundan beri telkin ettiği dürüstlüğüyle çevresinde "Muhammedü'l-Emin" unvanıyla anılır olması;
 - b. Kur'an'da "Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sana belli olmadan ve yalan söyleyenleri bilmeden niçin onlara izin verdin?"³, "Ey Peygamber!..—Hanımlarının rızasını arzu ederek—neden Allah'ın helâl kıldığı şeyleri kendine haram kılıyorsun"⁴ mealindeki ayetlerde olduğu gibi kendisini azarlayan ayetlerin bulunması;
 - c. İfk hadisesinde olduğu gibi, bazen Hz. Peygamberin(s.a.v) en çok muhtaç olduğu bir zamanda, vahyin kendi arzusunun hilâfına bazen bir aydan fazla gecikmesi;
 - d. Hz. Zeynep'le evlenmesi konusunda olduğu gibi, bazen vahyin kendisinin iradesini hiçe sayan hükümleri ihtiva etmesi ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün hepsine boyun eğmesi;
 - e. Kitap, vahiy nedir bilmeyen ümmî bir çevrede yetişmesi ve kendisinin de okuma yazma bilmeyen bir ümmî olması gibi hususlar, onun risaletinin açık belgeleridir.⁵

³ et-Tevbe, 9/43.

⁴ et-Tahrim, 66/1. Ayrıca Enfal Suresi, 67-68; Abese, 5-12. ayetlerinde de azarlama konusu işlenmiştir.

⁵ İcaz konusu İslâmî kaynaklarda çok geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bakıllanî'nin İ'cazu'l-Kur'an'ı;

Sakkakî'nin el-Miftah'ı, Abdulkadir el-Cürcanî'nin Delâilü'l-İ'caz'ı; Reşid Rızan'ın el-Vahyu'l-Muhammedî'si; Zurkanî'nin Menahil'il-İrfan'ı; Muhammed Dıraz'ın, en-Nebeu'l-Azim'i; Malik b. Nebî'nin (Türkçesi: Ergun Göze) Kur'an-ı Kerim Mucizesi; Bediüzzaman Said Nursî'nin risaleleri: özellikle İşaratü'l-İ'caz, Rumuz, 25. Söz ve 26.

f. Bununla beraber, herkesin saygı duyduğu, tek bir sözleriyle savaş ve barışın tahakkuk ettiği o günkü büyük edipleri kendi edebiyatına secde ettiren Kur'an gibi bir edebiyat şaheserini sahiplenmemesi, aksine kendi ürünü olmadığını bütün âleme ilân etmesi, doğruyu olduğu gibi itiraf etmekten başka neyle izah edilebilir?

Denilebilir ki peygamberlik mertebesi çok daha büyük olduğu için, Hz. Muhammed (s.a.v.) bir lider olarak Kur'an'ı Allah'a nispet etmekle, ıslahını istediği insanlara daha kolay söz geçirebileceğini düşünmüş olabilir.

Bu şüphenin yersizliği şöyle izah edilebilir:

a) Hz. Muhammed'in (s.a.v.), bir yandan kendisine nispet ettiği, bir yandan da Allah'a nispet ettiği sözler söz konusu olmuştur. **İtaat edilmesi yönünden** kendisine mâl ettiği sözlerin Allah'a izafe ettiği sözlerden eksik tarafı olmadığı gibi, Rabbine nispet ettiği sözlerin de kendisine mâl ettiği sözlere göre-bu açıdan-üstünlüğü yoktur. O, insanlardan bu her iki nevi sözlere de itaat etmelerini müsavi olarak istemiş ve gerçekten Müslümanlar tarafından da bunlara aynı derecede itibar gösterilmiştir.⁶

b) Eğer Kur'an'ı Allah'a izafe etmekle, daha fazla bir güç, bir nüfuz hedeflenseydi diğer bütün sözlerini de O'na izafe etmesi gerekmez miydi?

c) Efendimizin (s.a.v), hayatı boyunca konuştuğu binlerce sözleri (hadis) ortadadır. Kendisine izafe ettiği sözlerinin -üstün bir edebiyat abidesi olmasına rağmen-Kur'an'ın ifadelerine yetişemediği hususu, Müslüman edebiyatçıların ittifak ettiği bir konudur. Buna göre, aynı şahıs, 23 yıl boyunca nasıl olur da birbirinden çok farklı olan iki konuşma stilini sürdürebilir?

d) Bununla beraber, tek bir sureyi veya birkaç ayeti Allah'a izafe etmekle risaletini de tescil edip peygamberlikten beklenen itibarı da görmüş olurdu. Böyle olunca insanların en zekisi ve en akıllısı olan bu zat, niçin Kur'an'ın geri kalan altı bin kadar ayetini kendisine izafe etmedi? Hâlbuki bir lider için, özellikle tek sermayeleri edebiyat ürünleri olan Arapların bir lideri için bu fırsat nasıl elden kaçırılabilir?

Mektup adlı eserleri; Subhî Salih'in Mebahis'i; Menna' el-Kattan'ın Mebahis'i, Said Ramazan el-Bûutî'nin Min Ravayii'l-Beyan'ı gibi eserler, Kur'an'ın i'cazı konusuna yer veren eserlerden birkaçıdır.

⁶ bk. Muhammed Dıraz, en-Nebeu'l-Azîm (Türkçesi: En Büyük Mesaj Kur'an), s. 17.

e) Peygamberlik davasının riski daha ilk günlerde kendini gösterdiği hâlde, eşsiz bir edip ve filozof olarak ortaya çıkmamanın hangi mantığı olabilir?

f) Hz. Muhammed'in (s.a.v.), normal sözlerini insanların hafızasına havale etmesine karşılık, Allah'a izafe ettiği sözlerin hemen kaydedilmesini emretmesi ve kendisinin de titizlikle onları ezberlemesinin hikmeti, peygamberlik şuurunun dışında neyle izah edilebilir?

g) Daha işin başında iken bu davadan vazgeçmesi karşılığında teklif edilen mal, mülk, kadın, makam ve mevki gibi, âdeta dünyalık adına ne varsa bütün saltanatı elinin tersiyle itmek, hangi liderin yapacağı iştir? Üstelik, daha ilk günden itibaren kendisine herkesten fazla külfet yükleyen ve fakir bir hayata mahkûm eden; yurdunu, ailesini, yakınlarını terk etmeye mecbur bırakan bir davanın peşinde olduğunu bile bile.

h) Hz. Peygamberi (s.a.v.) en yakından tanıyan ve onun bütün davranışlarını inceden inceye tetkik eden en yakın akrabası olan "âl-i beyt" in ve en yakın arkadaşları olan sahabenin, gerek hayatında ve gerekse vefatından sonra, onu daima en doğru, en dürüst bir insan kabul etmeleri ve Allah'ın elçisi olduğuna dair hiçbir tereddüt göstermemeleri, onun risaletinin doğruluğuna güneş gibi bir şahittir.

Bediüzzaman Said Nursî'nin ifade ettiği gibi, Hz. Muhammed (s.a.v.), "Tevrat ve İncil gibi semavî kitapların yüzlerce işaret ve irhasatın binler rumuzatı ve hatiflerin meşhur beşaratı ve kâhinlerin mütevatir şahadet ve şakk-ı kamer gibi binler mucizatının delâlatı ve şeriatın hakkaniyeti ile teyit ve tasdik edildiği gibi, şahsında gösterdiği eşsiz ahlâk-ı hamidesi ve vazifesinde gösterdiği nihayet güzellikteki seciyye-i galiyesi ve bütün hayatında gösterdiği kemal-i emniyeti ve kuvvet-i imanı ve itminanı ve davasındaki samimiyetini gösteren fevkalâde takvası, fevkalâde ubudiyeti, fevkalâde ciddiyeti, fevkalâde metaneti, davasında nihayet derecede sadık ve doğru olduğunu güneş gibi aşikâre gösteriyor."⁷

Bu konuyu, Hz. Peygamberin(s.a.v) işteki ciddiyeti, sözdeki doğruluğu, özdeki disiplinini gösteren şu ayetlerle bitirelim:

"Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki hiç şüphesiz, o (Kur'an), çok şerefli bir elçinin sözüdür."⁸ "Ve o, bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz! Eğer (Muhammed-s.a.v-) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, şüphesiz, onu kısıkvrak

⁷ bk. Nursî, Sözler, s. 244.

⁸ Sözün asıl sahibi, şüphesiz, Allah'tır. Elçi aracılığıyla tebliğ edildiğinden, "söz" elçiye nispet edilmiştir.

yakalardık, sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık); hiçbiriniz de buna mâni olamazdınız. Doğrusu o (Kur'an), takva sahipleri için bir öğüttür."⁹

Vahiyde Lâfız ve Mana İlişkisi

Burada “Kur'an, ‘Allah'ın kelâmı’ olarak ne ifade etmektedir? Vahyin metnini teşkil eden husus, sadece mana mıdır veya sadece lâfız mıdır? Yoksa her ikisinin toplamından mı ibarettir?” şeklindeki sorulara cevap arayacağız. Konuyla ilgili âlimlerin görüşlerini belirtecek ve netice itibarıyla kendi tercihimizi de ortaya koyacağız.

Kur'an'ın vahyi konusunda Allah, Cebrail ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ ve tebellüğü söz konusudur. Vahyin asıl sahibi olan Yüce Allah, Kur'an'ı Hz. Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirmiştir. Bu hususta Müslümanlar arasında en küçük bir ihtilâf yoktur. Ancak âlimler bu vahyin nasıl geldiği ve bu iletişimin nasıl kurulduğu hususunda farklı görüşler bildirmişlerdir:

a) Hz. Cebrail, Kur'an'ı doğrudan doğruya Allah'tan almış ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) aynı lâfızlarla aktarmıştır.

b) Hz. Cebrail, Kur'an'ı Levh-i Mahfuz'dan ezberlemiş ve olduğu gibi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) aktarmıştır.

c) Hz. Cebrail, Kur'an'ı lâfız olarak değil, sadece mana olarak almıştır.¹⁰

İlk iki görüşe göre, elimizdeki Kur'an, lâfzı ve manasıyla birlikte vahiy edilmiş, Allah'ın kelâmıdır. Ne Hz. Cebrail'in ne de Hz. Muhammed'in (s.a.v.), tebliğ ve tebellüğüden başka hiçbir müdahaleleri söz konusu değildir. Bu iki görüş arasındaki tek fark, “Hz. Cebrail'in Kur'an'ı doğrudan Allah'tan mı, yoksa Levh-i Mahfuz'dan mı aldığı” hususudur.

Âlimler, vahyin Levh-i Mahfuz'dan alındığına dair görüşe fazla itibar etmemişlerdir. Bunun müşahhas bir delili olmadığı gibi, Kur'an'ın diğer gaybî şeyler gibi Levh-i Mahfuz'da yer alması da vahyin oradan alındığını göstermez.¹¹

⁹ el-Hakka, 69/38-48.

¹⁰ bk. Menna, el-Kattan, Mebahis, fi ulûmi'l-Kur'an, s. 35.

¹¹ bk. ez-Zerkanî, Menahilu'l-İrfan, I/49; el-Kattan, 36.

Son görüşe göre ise Kur'an, Allah tarafından Hz. Cebrail'e mana olarak telkin edilmiş; lâfzı ise ya melek tarafından, ya da Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından vazedilmiştir.

Özetlersek: Kur'an'ın bir vahiy mahsulü olarak anatomisini teşkil eden unsurları belirlemeye çalışan iki görüş vardır:

Birinci görüşe göre, Kur'an, yalnız manadan ibarettir.

İkinci görüşe göre ise Kur'an hem lâfız, hem de manadır.¹²

Önce birinci görüşün dayanağını teşkil eden delillere bakalım:

a) Diyorlar ki: "Şüphesiz, o, (Kur'an), değerli, güçlü ve Arş'ın Sahibi (Allah'ın) katında itibarlı bir elçinin (Cebrail'in) sözüdür."¹³ "Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki hiç şüphesiz, o (Kur'an), çok şerefli bir elçinin (Peygamber'in) sözüdür. Ve o, bir şair sözü değildir"¹⁴ mealindeki ayetlerde geçen ve elçilere (Hz. Cebrail ve Hz. Peygamber'e - s.a.v-) atfen "Kur'an, şerefli bir elçinin sözüdür." ifadesinde yer alan "söz [kavil]" sözcüğü, Kur'an lâfzının bu elçilere ait olduğunu gösteriyor.

b) "Diyorlar ki: 'O (Kur'an), şüphesiz, daha öncekilerin kitaplarında da vardır'"¹⁵ mealindeki ayete göre, Kur'an daha öncekilerin kitaplarında da mevcuttur. Kur'an'ın o kitaplarda lâfzıyla bulunması mümkün olmadığına göre, manasıyla bulunmuş olması gerekir. Buna göre, Kur'an, vahiy itibarıyla yalnız manadan ibarettir. Çünkü ayette "mana" ya "Kur'an" adı verilmiştir.

Konunun Değerlendirilmesi

1) Birinci Görüşe Ait Delillerin Değerlendirilmesi

¹² Kelâmcıların ve İslâm filozoflarının, "kelâm-ı nefsi, gayr-ı nefsi," "mahlûk, gayr-ı mahlûk" vb. kendi çağlarında kullandıkları kavramlarla, zaten çağımızda karışık olan kafaların bir daha karıştırılmasının bir anlamı yoktur. Batıl şeylerin tasviri kadar, hazmedilmeyen ilmin tasviri de safi zihinleri dalâlete düşürür. Bu sebeple o detaylara girmenin ve o terminolojiyi kullanmanın doğru olmayacağını düşünüyorum.

¹³ et-Tekvir, 81/19-20.

¹⁴ el-Hakka, 69/38-48.

¹⁵ eş-Şuara, 26/196.

(a) Birinci şıkta ifade edilen ve ayetlerde geçen "söz [kavil]" tabiri, Kur'an lâfzının Allah'tan gelen bir vahiy olmadığını yahut elçilerin sözü olduğunu göstermez. Aksine, "Elçinin sözü, onu gönderenin sözüdür" gerçeğini, yani elçinin tebliğden başka hiçbir müdahalesinin olmadığını ifade etmektedir.¹⁶ Türkçemizdeki "Elçiye zeval olmaz" deyimini de bu gerçeğin bir ifadesidir.

Söz konusu iki ayette geçen "saygıdeğer elçi" tabiri, Tekvir Suresinin 19. ayetinde Hz. Cebrail'e; Hakka Suresinin 40. ayetinde ise Hz. Peygamber'e (s.a.v.) işarettir. Ayetlerin siyak ve sibakından bunu anlamak mümkündür.¹⁷ Hakka Suresindeki ayetin Hz. Cebrail'e delâlet ettiğini söyleyenler olmuşsa da,¹⁸ yukarıda da ifade edildiği gibi, ayetin bulunduğu yerdeki ipuçları, "saygıdeğer elçi" den maksat Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğunu göstermektedir. Buna mukabil, Tekvir Suresinde "Kuşkusuz, o, saygıdeğer bir elçinin sözüdür" ifadesinden maksat ise Hz. Cebrail'dir. Çünkü bu ifadeden sonra "Ve Kur'an, kovulmuş bir şeytanın sözü değildir" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade ise söz konusu "elçi" den maksat Cebrail olduğunu göstermektedir. Böylece Melek ile Şeytan'ın karşılaştırılması yapılmıştır. Hakka Suresinde ise "saygıdeğer elçi" tabirinden sonra, "O ne bir şair, ne de bir kâhin sözüdür" ifadesine yer verilmesi, ayetin Hz. Muhammed'den (s.a.v.) bahsettiğinin bir delilidir. Çünkü burada Hz. Cebrail kastedilirse onun bir şair veya kâhin olabilme ihtimalini akla getirir ki yanlış olur. Çünkü hiç kimse böyle bir ihtimali düşünmez. "Biz ona şair öğretmedik; bu ona yakışmaz da"¹⁹ mealindeki ayetin ifadesi dikkate alındığında, buradaki "saygıdeğer elçi" nin Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğu anlaşılır.²⁰

Bu ayetlerden yola çıkarak, Kur'an lâfzının vahiy meleği veya Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ait olduğunu söylemek büyük bir çelişkiyi beraberinde getirir. Çünkü vahiy, bir ayette Cebrail'in, diğer bir ayette ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözü olarak geçer. Eğer bu husus, "a" şıkında ifade edildiği şekilde anlaşılmazsa, bu takdirde Kur'an lâfzının her iki elçiye ait olması gerekir ki bu açık bir tezattır.

¹⁶ krş. Yazır, VIII/324.

¹⁷ Geniş bilgi için bk. el-Kurtubî ve Yazır, a.g.y.

¹⁸ bk. el-Beydavî, VII/350; el-Kurtubî, XVIII/ 274.

¹⁹ Yasin, 36/69.

²⁰ bk. ez-Zemahşerî, IV/606, 607; Yazır, VII/324-325; Taberî, Cebrail ihtimalini hiç kaale bile almamış. bk. et-Taberî, XIV/66.

Ayrıca, başka ayetlerde "söz" tabiri, Allah'a da izafe edilmiştir. Nisa Suresinin 122. ayetinde, "Allah, (bu söylenenleri) hak bir söz olarak vaat etti. Sözünü tutmada Allah'tan daha doğru kim olabilir?" ifadesine yer verilmiştir. Ayette "söz" kavramı, Kur'an'ın söylediği gerçeklerin doğruluğunu ispat sadedinde söylendiği için, Kur'an'la ilgili olmakla beraber, bütün sözlerinin doğru olduğunun bir ifadesi olarak da Allah'a izafe edilmiştir.

"Doğrusu, Biz sana (taşınması) ağır bir söz vahiy edeceğiz"²¹ ayetinde Kur'an, doğrudan Allah'ın vahyi olarak ifade edilmiş ve aynı zamanda "ağır bir söz" olarak nitelendirilmiştir.

Bu durumda Kur'an'ın lâfzına işaret eden "söz [kavil]" sözcüğünün, hem Allah'a, hem Cebrail'e (a.s.), hem de Hz. Muhammed'e (s.a.v.) izafe edilmiş olduğu görülmektedir.

Kur'an'ın ifadesi doğru olduğuna göre, "söz" kavramının Allah'a izafesini hakikat, diğerlerini ise mecaz manada almaktan başka hiçbir çıkış yolu söz konusu değildir.

Lâfzın Allah'a aidiyetini engelleyen dinî veya aklî hiçbir mâni yokken nassın zahirinden yüz çevirmenin de hiçbir anlamı yoktur. Kur'an'ın manasını bilmediğimiz bir keyfiyetle vahiy eden Allah, lâfzını da bilmediğimiz bir şekilde vahiy etmiştir.

(b) Bunların kullandığı İkinci delilin de tutarlı olmadığı şöyle açıklanabilir:

Evvelâ ayetin "O (Kur'an), şüphesiz, daha öncekilerin kitaplarında da vardır" mealindeki ifadesinden hareketle, onun bizzat orada var olduğunu düşünmek ve "Kur'an'ın yalnız manadan ibaret olduğu" tezini ona bina etmek yanlıştır. Çünkü her şeyden önce birinci hüküm/önerme yanlıştır. İlmi bir kaide-i mukarreredir ki, "batıl, makisün aleyh olamaz/yanlışlar, doğruluğun ölçüsü olarak kabul edilemez."

Önceki kitaplarda yer aldığı ifade edilen Kur'an'dan maksat, onun Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirileceği haberi ya da onun özü ve ana prensipleri demektir, yoksa Kur'an'ın kendisi değildir. Çünkü Kur'an, daha öncekilere vahiy edilmemiştir.²²

²¹ el-Müzzemmil, 73/5.

²² krş. İbn Teymiyye, el-Fetava'l-Kübra, V/144.

*Kur'an'da yer alan, "(Kitap ehli) onu (Muhammed'i) yanlarındaki Tevrat ve İncil'de bulurlar"*²³ ifadesinde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bizzat kendisinin kastedilmiş olması mümkün olmadığı gibi, Kur'an'ın da bizzat kendisinin o kitaplarda bulunması imkânsızdır.

Müfessirlerden Alûsî de böyle bir düşüncenin doğru olmadığına dikkat çekmiş ve bunun, Kur'an'ın manasının namazlarda okunmasının cevazına dair delil getirilmesinin yanlış olduğunu, bu düşüncenin çürüklüğünden dolayı İmam-ı Azamın konuyla ilgili verdiği fetvasından geri döndüğünü ve bu geri dönüş konusuna dair birçok tahkik ehli âlimlerin görüş bildirdiğini ifade etmiştir.²⁴

Sözün özü: Ruhaniyetiyle vahye mazhar olan Hz. Muhammed (s.a.v.) için, "O cesediyle değil de sadece ruhuyla peygamberdir" demek ne kadar yanlış ise Kur'an'ın sadece manasıyla Kur'an olduğunu iddia etmek de o kadar anlamsızdır.²⁵

2) İkinci Görüşe Ait Delillerin Değerlendirmesi:

a) İslâm âlimlerinin ezici çoğunluğuna göre, Kur'an hem lâfız hem de mana cihetiyle Allah'ın kelâmıdır.²⁶

"Ümmetim dalâlet üzerinde birleşmez"²⁷ manasındaki hadis-i şerife göre, İslâm âlimlerinin bir konudaki ittifakı, onun doğruluğunun bir işaretidir.

b) Rahman suresinin başında yer alan "Rahman Kur'an'ı öğretti" mealindeki ifadesi, Kur'an'ın Allah tarafından talim edildiğini göstermektedir. Buna göre, "Kur'an" ın tarifi yapılırsa vahyin de bu açıdan geliş şekli anlaşılır. Dilcilere göre, "Kur'an" kelimesi, "k-r-e" kökünden, gufran ve şükran gibi "fu'lân" vezninde bir mastardır. Bu kelime hem "toplama," hem de "kıraat (okuma)" anlamındadır.²⁸ " Onu (senin kalbinde) toplamak ve (sana) okutmak bize düşer.

²³ el-A'raf, 7/157.

²⁴ bk. el-Alûsî, XIX/ 125-126.

²⁵ bk. İbn Teymiyye, V/149-150.

²⁶ bk. İbn Teymiyye, V/146.

²⁷ İbn Mace, Fiten, 8; Darimî, Mukaddime, 8.

²⁸ bk. el-Alûsî, I/8.

Sana Kur'an'ı okuduğumuz zaman sen de onun okunuşunu takip et"²⁹ ayetlerinde geçen "Kur'an" kelimesi, "kıraat" anlamında kullanılmıştır.

Bir masdar olan "Kur'an" kelimesi, Kur'an'ın özel ismi olduğu zaman, ism-i meful anlamında "okunan kitap" ya da ism-i fail manasında "sure ve ayetleri içinde toplayan" veyahut "daha önceki kitapları ihtiva eden" anlamında olur.³⁰ Kur'an'a "Kur'an" adının verilmesi, onun "lisanlarda okunması," "kitap" adının verilmesi ise "kalemle yazılması" özelliğinden dolaydır.³¹

İsrâ Suresinin 78. ayetinde "sabah namazı" için kullanılan "Kur'ane'l-Fecr" tabiri de Kur'an'ın "kıraat" anlamına işaret etmektedir.

Yine vahyin ilk kelimesinin "İkra (oku!)" olması, Kur'an'ın okunan bir kitap olduğuna delâlet ettiği gibi, vahyin de kıraat olunan bir söz, bir kelâm olduğunu gösterir. Bilindiği gibi "kıraat," telaffuzda bazı kelimeleri bazısına eklemek demektir. Demek ki "okunan kitap" anlamında olan "Kur'an," lâfız ve mananın mecmuundan ibarettir.

c) "Vahyi çarçabuk bellemek için dilini kımıldatma. Onu toplamak ve onu okutmak Bize aittir. O hâlde, Biz sana Kur'an'ı okuyunca sen onun okunuşunu takip et"³² ayeti açıkça şunu gösteriyor:

Hz. Muhammed (s.a.v.), gelen vahyi unutmamak için, henüz kendisine okunup bitirilmeden onu acele olarak tekrarlamaya çalışıyordu. Ayet, onun bu telâşını gidermeyi amaçlamaktadır.

Ayette geçen "dilini kımıldatma" ifadesi, vahyin bir söz olduğunu açıkça göstermektedir. Çünkü manalar dille okunmaz. "Biz sana Kur'an'ı okuyunca, sen onun okunuşunu takip et" tabiri de aynı şekilde Kur'an'ın hem lâfız hem de mana yönünden Allah'ın kelâmı olduğunu göstermektedir. Çünkü okuma işi, "söz"e ait bir tabirdir. "Kâinat kitabını okumak," "kalbini okumak," "adamin yüzünden okumak" gibi tabirler, mecaz ifadelerdir. Kavram olarak "okuma" nın gerçek anlamı, sadece yazı ve söz için geçerlidir.

²⁹ el-Kıyame, 17-18.

³⁰ bk. er-Rağıb, "kre" maddesi; el-Alûsî, 1/8.

³¹ bk. Dıraz, 3.

³² el-Kıyame, 16-18.

Ayette Allah'ın, kıraati kendine izafe etmesi, "Biz sana Kur'an'ı okuyunca, sen onun okunuşunu takip et" şeklinde ifade buyurması, Kur'an'ın tebliğinde Hz. Cebrail'in de (a.s.) Hz. Peygamber (s.a.v.) gibi sadece bir elçi olduğunu ve hiçbir müdahalesinin söz konusu olmadığını bir diğer delilini teşkil etmektedir.

d) Kur'an'ın tarifi şöyledir:

"Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiy edilen, mushaflarda yazılan, tevatürle nakledilen ve tilâvetiyle taabbüd olunan mu'ciz, Allah kelâmıdır."³³

Burada üzerinde duracağımız hususlardan biri, Kur'an'ın "tilâvetiyle taabbüd olunması," yani manası anlaşılmasa da sadece asıl metni olan Arapça lâfızlarıyla okunmasının bile ibadet olması keyfiyetidir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hadislerinin sırf lâfızlarıyla taabbüd olunmadığına göre, Kur'an'ın lâfızları da Allah'a aittir.

Tarifte geçen önemli bir nokta da "Allah kelâmı" tabiridir. Bu tabir, Kur'an'da üç defa tekrarlanmıştır.³⁴

"Ve Allah, Musa'yla gerçekten konuştu"³⁵ ayeti gibi daha pek çok ayette, kelâm sıfatı açıkça Allah'a izafe edilmiştir. İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, konuşanın/mütekellimin sözü/kelâmı, yalnız ona nispet edilir. Birinin sözü bir başkasına izafe edilemez. Her konuşanın sözü kendi sözüdür. Bu sebeple, Yüce Allah, İbn Müğire'nin Kur'an için "O bir insan sözüdür"³⁶ şeklindeki ifadesini reddetmiş ve onun büyük bir azaba uğrayacağını haber vermiştir.³⁷

"Kelâm" kavramı, "bir anlam ifade eden söz dizimi" demektir.³⁸

³³ krş. ez-Zerkanî, I/22; Muhammed Dıraz, 5; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 34.

³⁴ bk. el-Bakara, 75; et-Tevbe, 6; el-Fetih, 15.

³⁵ en-Nisa, 4/164.

³⁶ Müddessir, 74/25.

³⁷ krş. İbn Hacer, Fethu'l-Barî, XIII/454.

³⁸ bk. er-Rağıb, "klm" maddesi.

Ne Allah'ın kelâmı, ne de insanların kelâmı, sözlerden mücerret bir manadan ibaret değildir. Bunun içindir ki İslâm ümmeti, “Kur'an'ın hem lâfız hem de mana açısından Allah'ın kelâmı olduğu” hususunda ittifak etmişlerdir.³⁹

e) Kur'an'da Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitaben "de ki" anlamına gelen "kul" kelimesinin 300'den fazla kullanılması, iki yönden konumuza ışık tutmaktadır.

Birincisi, bu ifadede dışarıdan bir emir söz konusudur. Hâlbuki elçiler, kendilerini gönderenlerin söylediklerini farklı bir tarzda ifade ederler. Meselâ: Biri diğerine "Git, filân adama de ki: 'Allah birdir.'" dese, elçi olan kimse, vardığı yerde herhâlde aynı cümleyi tekrarlamaz; aksine eğer gönderen kimseyi de işe katarsa "Beni gönderen kimse, Allah'ın bir olduğunu size söylememi istedi" der. Şimdi bu küçük misali göz önünde bulunduralım ve Kur'an'ın üslûbuna dikkat edelim! "De ki: 'Allah birdir.'"⁴⁰, "De ki: 'Eğer duanız olmasa ne ehemmiyetiniz var?'"⁴¹, "De ki: 'Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim.'"⁴²

İkincisi: "Kul" tabiri "söz" anlamını çağrıştırdığından Kur'an'da çokça kullanılmasının bir hikmeti de Kur'an'ın hem mana hem de lâfız olarak Allah'tan gelen bir vahiy olduğuna delâlet etmek içindir.

f) "Nasihat ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini Musa için levhalarda yazdık"⁴³ ayetinde, açıkça Hz. Musa'ya (a.s.), levhalarda yazılı olan ve dolayısıyla manalı sözlerden ibaret olan vahiy verildiği ifade edilmiştir. Şüphesiz, ne Hz. Muhammed'e (s.a.v.), ne de Hz. Musa'ya (a.s.) veya diğer peygamberlere gelen vahyin iletişim şeklini idrak edemeyiz. Ancak bu vahiylerin hem mana hem de lâfız olarak geldiğini, ayetlerden anlamak mümkündür.

g) Zurkanî'nin belirttiği gibi, "Kur'an'ın sadece manası Allah'tan olduğu" iddiası, hem Kitap hem de sünnete ters düşmektedir.

³⁹ krş. İbn Teymiyye, IV/146.

⁴⁰ İhlas, 112/1.

⁴¹ el-Furkan, 25/77.

⁴² Yunus, 10/49.

⁴³ el-A'raf, 7/145.

Şöyle ki; eğer Lâfzı, melek Cibril veya Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ait olduğu kabul edilirse Kur'an'ın üslûbu nasıl mucize olabilir? Ve Kur'an'a nasıl "Allah'ın kelâmı" denilebilir? ⁴⁴

(h) Kutsî hadisin en meşhur tariflerinden biri "manası Allah'a, lâfzı ise Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ait olan vahiy"⁴⁵ şeklindedir. Buna göre, eğer Kur'an için de aynı şey düşünülürse, ikisi arasında ne gibi bir fark kalır? Bu takdirde Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Kur'an'ın yazıyla tespiti için gösterdiği titizliği, kutsî hadis için de göstermemesi neyle izah edilebilir?

1) "Kur'an'ın yalnız manadan ibaret olduğu kabul edilirse bu takdirde Kur'an'ın lâfzı, insan aklının ürünü olması gerekir ki bunun yanlışlığı ortadadır. Bu sebeptendir ki ehl-i hak olan ehl-i sünnet ve cemaat, Kur'an'ın lâfız ve mana toplamından ibaret olduğunda birleşmişlerdir.⁴⁶

i) "(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye, her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik"⁴⁷ ayetinde; risalet dilinin, peygamberin gönderildiği kavmin dili olduğu ifade edilmektedir. Buna göre, ayet, Kur'an'ın Arapça olarak vahiy edildiğini göstermektedir. Çünkü mukarrer bir kaidedir ki "hüküm müştak üzerine yapılırsa iştikakın me hazı o hükmün illetini gösterir."⁴⁸ Bu kaideye göre, ayette geçen "Her peygamberi/resulü yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik" ifadesi bir hükümdür. Bu ifadede yer alan "resul," müştak bir kelimedir; iştikakın me hazı ise "risalet"tir. O hâlde, söz konusu olan "resul"den maksat "risalet"tir. Aksi takdirde bir insan olarak her peygamberin, içinde bulunduğu topluluğun dilini konuşması tabiidir; bunun risaletle bir ilişkisi yoktur. O hâlde, vurgulanmak istenen husus, peygamber değil, peygamberliktir. Peygamberliğin özü ise vahiydir. Konumuzla ilgili olan vahiy ise Kur'an'dır. Buna göre, ayetten, "Kur'an dili Arapçadır" neticesini çıkarmak gerekir. Ayette "kavmin dili," "lisan" kelimesiyle ifade edilmiştir ve "lisan" ın "bir söz manzumesi" olduğunda da dilciler arasında herhangi bir ihtilâf yoktur.

⁴⁴ bk. ez-Zurkanî, I/50-51.

⁴⁵ bk. el-Cürcanî, et-Ta'rifat, 84-85; Aliyyü'l-Karî, el-Ahadisü'l-kudsiyye, 2; ebu'l-Beka, el-Külliyat, 288; Accac Muhammed, es-Sünne kable't-tedvin, 22; el-Kasimî, Kavaidu't-tahdis, 64-65; Varol, Ahmed, Kutsî Hadisler, I/11-16.

⁴⁶ krş. el-Alûsî, I/13.

⁴⁷ İbrahim, 14/4.

⁴⁸ bk. Nursî, Asar-ı Bediyye, s. 434.

j) Allah'a ve ümmî peygamber olan Resulüne—ki O, Allah'a ve onun sözlerine inanır—iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız"⁴⁹ ayetinde geçen "Ki o (peygamber), Allah'a ve onun sözlerine inanır" ifadesi, Kur'an'ın hem lâfız hem de mana bakımından Allah'ın sözü olduğunu göstermektedir. Âdetâ yalnız bu hususa işaret etmek için burada bu ifadeye yer verilmiştir.

"Yoksa onlar, (senin için) 'Allah'a karşı yalan uydurdu' mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler ve Allah, batılı yok eder, sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz, O, kalplerde olanları bilendir"⁵⁰ ayetinde işlenen temalar çerçevesinde "Allah, sözleriyle hakkı ortaya koyar" ifadesine dikkat edilirse Kur'an'ın lâfızlarının da Allah'a ait olduğu gerçeği görülür. "Allah dilerse senin kalbini de mühürler" ifadesi ile "sözler" in Allah'a izafe edilmesi arasında çarpıcı bir ilişki söz konusudur. Buna göre, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kalbi, sadece gelen vahiylerle karşı alıcı konumundadır; başka hiçbir müdahalesi söz konusu değildir. Bu sebeple eğer kalbi mühürlenirse, gelen vahyin ne manasını ne de lâfızlarını anlayıp ezberinde tutabilir.

k) İbn Müğire'nin "Bu Kur'an, insan sözünden başka bir şey değil" şeklindeki sözünü hatırlatan Yüce Allah, böyle söylemenin büyük bir suç unsuru teşkil ettiğini ve büyük bir iftira olduğunu, bu sebeple de dehşet verici bir cezayı hak ettiğini ifade etmek üzere: "Ben onu Sakar'a (cehenneme) sokacağım"⁵¹ buyurmuştur. Bu da Kur'an'ın, Hz. Muhammed dâhil hiçbir insanın sözü olmadığını ortaya koymaktadır.

Bütün bu deliller gösteriyor ki;

Kur'an, "Kur'an'ı, Rahman olan Allah öğretti", "Muhakkak ki o (Kur'an), Âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir. Onu Ruh'u'l-emin (Cebrail), uyarıcılardan olası diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir"⁵², "(Resulüm!..) Şüphesiz ki bu Kur'an, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah tarafından sana verilmektedir"⁵³ ayetlerinin delâlet ettikleri gibi, Kur'an,

⁴⁹ el-A'raf, 7/158.

⁵⁰ eş-Şura, 42/24.

⁵¹ el-Müddessir, 74/25-26.

⁵² eş-Şuara, 26/192-195.

⁵³ en-Neml, 27/6.

sonsuz ilâhî ilimden gelen, sonsuz manaları bulunan ve eşsiz söz dizimine sahip muciz bir kitaptır.

Kur'an'ın lafız ve mana bütünlüğü konusunda bazı hatalı görüşler

Bazı kimselerin görüşlerini izah etmekte zorlandığımız bir kaç noktaya işaret etmekte fayda mülâhaza ediyoruz.

1.. Bu kimselere göre, kendi akları, Kur'an'ın doğruluğunun ölçüsüdür

Kur'an'ın Allah'ın keliması olup olmadığını ortaya koyan ölçünün kendi aklı, görgü ve bilgisi olduğunu söylüyorlar. Bakın bunlardan birisi ne diyor: “Lâkin Kur'an'daki her bir ifadenin hem lafız hem mânâ olarak bizzat Allah tarafından dikte edildiğini kabullenmek söz konusu olduğunda, ben bu politik dili izahta çok güçlük çekiyorum, hatta izah edemiyorum”

Bunun anlamı şudur: “Kur'an'ın herhangi bir ayetinin doğruluğunu tespit etmek için bu beylerin kabullerine bakılacak. Eğer onlar izah edebiliyorsa, bu takdirde ilgili ayet Allah'ın sözüdür. Aksi takdirde -haşa-Allah'ın sözü değildir. Varsın, milyonlarca İslam allameleri bunu izah etmiş olsunlar. Allah korusun, bu “ego” nun önünde çok uçurumlar olabilir.

-Onlarca fen bilim dalında uzman olan bilim adamları, kendi dalları ile ilgili bilmedikleri hususların bildiklerinden kat kat fazla olduğunu itiraf ediyorlar. Fakat hiç kimse ‘Ben bu meseleyi izah edemiyorum; o halde bu mesele doğru değildir’ diye bir yanlışlık içerisine girmemiştir.

2. Bunlara göre Kur'an'da çelişki var

Bunlardan bazılarının göre Kur'an'da –haşa yüz bin defa haşa- var olan gayr-ı ahlaki ifadelerini Allah'a vermek yerine Hz. Peygamber(s.a.v)'e yüklemek tek çıkış yoludur.

“Kur'an'ın hem lâfız hem mânâ itibarıyla inzal edildiğini kabul etmek, cihad ve kıtal meselesinde kullanılan politik dilin bizzat Allah'a ait olduğunu söylemeyi gerektirir. Vahyin salt mânâ ve mefhum olarak inzal edildiğini kabul etmek ise, söz konusu dilin Hz. Peygamber tarafından formüle edildiğini, dolayısıyla Allah katından genel muhteva ve perspektif olarak aldığı vahyin ışığında konjonktürel gelişmelerle ilgili yol haritasını kendisinin belirlediğini söylemek gerekir, ki, bu ikinci ihtimal daha makul görünmektedir. Aksi takdirde “Allah'ın ahlâkîliği” meselesi gündeme gelir.”

Önce şunu belirtelim ki, dil, belagat konusunda bir dahi kabul edilen Abdulkahir Cürçânî'ye atfedilen ve daha sonra âlimler tarafından genel kabul gören görüşe göre, Kur'an'ın i'cazı onun nazımındadır. Nazım ise, nahiv ilminin ortaya koyduğu kaidelere göre kendini gösteren bir ifade örgüsüdür⁵⁴ Müfessirlerden Kurtubî "Bizim âlimlerimizin görüşü budur" kaydı ile ortaya

⁵⁴ bk. el-Cürçânî, Abdulkahir, Delâil'ül-İ'caz, 80-87; ayrıca bkz. el-Hımısî, Fikretü İ'cazi'l-Kur'an, 86-89.

koyduğu Kur'an'ın on adet i'caz vecihlerini sıralarken en başta “Kur'an'ın harika nazım örgüsü” olduğuna dikkat çekmiştir⁵⁵

“(Resulüm!) Uyarıcılardan olasın diye onu/Kur'an'ı güvenilir Ruh (Cebril-i emin) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir”⁵⁶() mealindeki ayette, Kur'an'ın Arapça lisanıyla indirildiğine vurgu yapılmıştır. Lisan ise, manaya değil, lafza bakar. Bu ise, Kur'an'ın hem mana hem lafız itibarıyla Allah tarafından vahiy edildiğini ve insan ve cinlere meydan okuyan i'caz veçhinin de hem mana hem lafız olduğunu göstermektedir.

3. Bu adamlara göre, Kur'an'ın lafız vahiy değildir

Yukarıdaki ifadelerinde -şu üç noktada- fikirlerini açık olarak ortaya koymuşlardır:

Birincisi: Ayetler arasında çelişkiler var. Örneğin Mekke'de inen ayetlerde özellikle ehl-i kitaba karşı barışçıl tutumlar sergileyen ayetlere karşılık, Medine'de inen ayetlerde bunun tam tersi olan ‘Cihad-kıtal’ ayetlerine yer verilmiştir. Bu tutum-haşa- ahlaki değildir. Yani ahlaksızca bir davranıştır.

İkincisi: Kur'an'daki bu gayr-ı ahlaki tutum, Allah'a verilemez.

Üçüncüsü: Allah'ı tenzih etmek için, Kur'an'ın bu gayr-ı ahlaki ifadelerini ve politik dilini Hz. Peygamber(s.a.v)'e yüklemek zorunludur. Bunun faturasını –haşa- Hz. Peygambere(s.a.v) kesip kurtulmak gerekir.

Şimdi bunların akıl ve mantığını tatmin eden bu düşüncelerin ne kadar akıl ve mantıktan uzak olduğunu gösterelim:

-Evvvela, Kur'an'ın lafızlarını Hz. Peygamber(s.a.v)'e verdiğimizde -üçüncüsü olmayan- şu iki ihtimal söz konusudur:

a.. Kur'an'ın sadece lafızları Hz. Peygamber(s.a.v)'e ait, manası ise, Allah'a aittir. Bu durumda bunların “gayr-ı ahlaki” dediği hususlar yine Allah'a ait olacaktır. Çünkü bir ifadenin özü lafızından ziyade manasına, muhtevasına bağlıdır.

b. Şayet manasını da Allah'a ait değil, Hz. Peygamber(s.a.v)'e ait olduğu kabul edilirse, bu takdirde, “Kur'an'ın –haşa- Hz. Peygamber(s.a.v) tarafından uydurulmuş bir kitap olduğunu” kabul etmek gerekir.

Bu durumda bu adamların aklı ile Kur'an vahyi arasında bir seçim yapmak zorunludur.

-Kur'an'ın lafızları İster Allah'a, ister Hz. Peygamber(s.a.v)'e ait olsun; bu her iki durumda da “Kur'an'da çelişki, gayr-ı ahlaki ayetlerin olduğunu” söylemek, iman şuuruyla bağdaşmadığı gibi, konuyla ilgili ayetleri tekzip manasına gelir. Misal olarak şu ayetlere bakılabilir:

⁵⁵ bk. Kurtubi, 1/73-75.

⁵⁶ Şuara, 26/193-195.

“Onlar Kur’an’ı hiç okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer Kur’an Allah’tan başkasına ait olsaydı, elbette içinde birçok tutarsızlıklar bulurlardı”⁵⁷ mealindeki ayette Kur’an’da çelişkinin olmaması onun Allah’ın kelamı olduğunun belgesi olarak gösterilmiştir.

Nasıl Bir Tutarsızlık Olurdu?

İslam âlimleri, -Kur’an Allah’ın kelamı olmasaydı-söz konusu olacak tutarsızlıkların/çelişkilerin üç şekilde olabileceğini bildirmişlerdir.

Birincisi: Hak ile batıl(doğru ile yanlış) çelişkisi. Yani; bazı ayetlerde hak ve hakikatten doğru olarak söz edilirken, diğer bazı ayetlerde bu gerçeklerle çelişen, doğru olmayan bilgiler bulunacaktı.

İkincisi: Bazı ayetlerin ifadeleri belagatin erişilmez zirvesinde iken, diğer bazı ifadeleri belagatten, edebiyattan, edebi sanattan yoksun bir durumda olacaktı.

Üçüncüsü: Tarihi veya gelecek olaylarla ilgili verdiği haberler arasında tutarsızlık bulunacaktı. İşte Kur’an’da söz konusu çelişkilerin bulunmaması, onun Allah’ın kitabı olduğunu göstermektedir.⁵⁸

Tutarsızlığın Olmadığını Nereden Biliriz?

-Fahredden Razi’ye göre, Allah bu ayeti, münafikların inkâr ettiği Hz. Muhammed(s.a.v)’in peygamberliğinin tasdiki için indirmiştir. Kur’an’ın bu tasdiki üç yöndendir:

Birincisi: Kur’an’ın harika belagat ve fesahatidir. Hz. Muhammed’in(s.a.v) diğer konuşmalarının Kur’an’ın mucizevi ifadelerine benzememesi, Kur’an’ın Allah’ın sözü olduğunu gösterir.

İkincisi: Kur’an’ın geçmişten, gelecekte ve o dönemde söz konusu olmuş bazı gizli olaylardan verdiği haberlerin doğru çıkmasıdır. (İhbar-ı gaybi denilen bu verilmiş haberlerin doğru çıkması, Kur’an’ın her şeyi hakkıyla bilen Allah’ın kelamı olduğunun göstergesidir).

⁵⁷ Nisa, 4/82.

⁵⁸ bk. Maverdi, Zemaşeri, Rağıb, ilgili ayetin tefsiri.

Üçüncüsü: Bu ayette işaret edilen ve vurgulanan husus, Kur'an'da tutarsızlıkların, çelişkilerin bulunmamasıdır(Razi, ilgili yer).

Razi'nin verdiği bilgiye göre, -Kur'an'da olmadığı bildirilen- tutarsızlıkların gerçekten olmadığını gösteren misalleri şöyle sıralamak mümkündür:

- a. Münafıkların, Hz. Peygambere(s.a.v) karşı kurdukları gizli tuzaklarının Kur'an'da haber verilmesi ve doğruluğunun ortaya çıkması, onda tutarsızlıkların olmadığını kanıtıdır.
- b. Kâinatın yaratılışından kıyamete kadar olan birçok hakikatten bahseden Kur'an'ın – tabiatıyla- pek çok ilim dallarına ait bilgiler verdiği halde, aralarında hiçbir tutarsızlığın bulunmaması, onun A'dan Z'ye Allah'ın kelamı olduğunun delilidir.
- c. Çeşitli konuları işlediği, değişik sorulara cevap olduğu, çok farklı meslek ve meşrebe ait bilgiler ihtiva ettiği halde, baştan sona kadar bütün ifadelerinde eşsiz bir belagat ve fesahat göstermesi, onun beşer üstü bir kitap olduğunun açık şahididir(bk. Razi, a.g.y).

Bediüzzamana Göre Kur'an'daki Tutarlılığın Göstergeleri

“ Kur'an, Parça parça, ayrı ayrı zamanlarda nâzil olduğu halde, şiddet-i tenasülden sanki bir defada nâzil olmuştur.

-Esbab-ı nüzul ayrı ayrı ve mütebayin olduğu halde, şiddet-i tesanüdden sanki sebep birdir. (Ayetlerin nüzul sebepleri ayrı ayrı ve farklı farklı olduğu halde, aralarındaki güçlü bir kaynaşma ve dayanışmadan ötürü sanki sebep birdir.)

-Mükerrer mütefavit suallere cevap olduğu halde, şiddet-i imtizac ve ittihaddan sanki sual birdir.

-Müteaddid, mütegayir hâdisata beyan olduğu halde, kemal-i intizamdan sanki hâdiseye birdir ve bir hâdiseye cevabdır(Birbirinden çok farklı değişik olayların beyanı olduğu halde, sanki bir tek olayın izahıdır).

-"Tenezzülât-ı İlahiye" ile tabir edilen muhatabların fehimlerine yakın ve münasib üslûblar üzerine nâzil olmuştur. Bütün zaman ve mekânlarda gelip geçen insanlara tevcih-i kelâm ettiği halde, sühulet-i beyandan dolayı sanki muhatab birdir”⁵⁹

⁵⁹ Nursi, Mesnevi-i Nuriyye, 127.

“Şüphesiz Kur’an’ı Biz indirdik ve yine şüphesiz onu Biz koruyacağız”⁶⁰ mealindeki ayette Kur’an’ın Allah tarafından korunmaya alındığı, hiçbir yanlışın semtine bile uğramayacağına dikkat çekilmiştir.

“Şüphesiz Kur’an eşsiz bir kitaptır. Ona ne önünden, ne arkasından bâtil gelemez. O, hikmet sahibi ve çok övülen Allah’tan indirilmiştir”⁶¹ mealindeki ayette elimizdeki Kur’an’ın içinde hiçbir çelişki, yanlış bilginin olmadığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca birçok ayette olduğu gibi burada da Kur’an’ın kitap unvanıyla zikredilmesi, onun lafız ve mananın toplamından ibaret bir ilahi vahiy olduğunu göstermektedir. Zira kitap yazılan sayfalar demektir. Yazılanın mana değil, lafız olduğu ise bilinen bir gerçektir.

“Eğer o (*peygamber*), bize atfen bazı sözleri(**kavilleri**) kendiliğinden uydurmuş (**tekavvul** etmiş) olsaydı, elbette, onu (*bundan dolayı*) kuvvetle yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık. Ve sizden hiç kimse buna engel de olamazdı”⁶²

Bu ayetlerde dikkat çeken kelime, söz anlamına gelen “kavil” kökenli fiil ve ismin kullanılmasıdır. Bunun yerine başka kelimeler kullanılabildiği halde, “Kavil” kökenli kelimelerin kullanılması, elbette ilahi hikmetin tercihidir. Bu tercihin sebebi ise, Kur’an’ın hem lafız hem mana bakımından Allah’ın sözü olduğunu nazara vermektir. Ayetin zımnen açıklaması: “Eğer Muhammed Kur’an’ın manasına hiç müdahale etmezse bile, yalnız ifadelerin lafızlarını kendisi uydursa, derhal onu öldürürüm...” şeklindedir.

“(Resulüm! Cebrail sana vahiy olarak getirdiği) Kur’an’ı okurken, acele edip de dilini kımıldatma!”⁶³ mealindeki ayetin nüzul sebebi şudur: Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Cebrail tarafından kendisine okunan vahyin/Kur’an’ın -o esnadaki ayetlerinin- bitmesini beklemeden, unutma korkusuyla hemen peşinden diliyle tekrarlayıp dururdu. Bu ayette, vahyin unutulup kaybolmayacağı hususunda kendisine teminat verilme suretiyle hissettiği tedirginliği izale edilmiştir. Burada bizi ilgilendiren husus: Hz. Peygamberin(s.a.v) gelen Kur’an vahyini diliyle okuduğunun tescil edilmesidir. Dil ile okunan, kitabın manası değil, lafızları olduğu hususu bedihi

⁶⁰ Hicr, 15/9.

⁶¹ Fussilet, 41/41-42.

⁶² Hakka, 69/44-47.

⁶³ Kıyame, 75/16.

bir gerçektir. Demek, Kur'an'ın Allah tarafından hem mana hem lafız olarak indirildiği hususu bu ayetle de sabittir.

Bu gibi adamların “İ'lâ-i kelimetullah” hakkındaki görüşleri de hatalıdır.

Özetlersek;

Diyorlar ki; Fakihler ve müfessirler söz konusu âyetleri tâميمci yaklaşımla yorumladılar ve bu yorumdan hareketle i'lâ-i kelimetullah diye bilinen bir kutsal savaş doktrini ortaya koydular. Biz bir Müslüman olarak bu doktrinin meşru olduğunu kabul etmiyoruz.

Dolayısıyla Viyana kuşatmasının hiçbir ulvî boyut taşıdığına inanmıyoruz.

Bu adamlar, yukarıdaki ifadelerinden anlaşıldığı üzere, - o bulunmaz Hint kumaş mesabesindeki akıl ve mantıklarıyla- “i'lâ-i kelimetullah” prensibi için, fakihlerin ve müfessirlerin uydurduğu bir “kutsal savaş doktrini” diyorlar ve şu noktaların altını çiziyorlar:

a “Biz bir Müslüman olarak bu doktrinin meşru olduğunu kabul etmiyoruz”

b “Şayet i'lâ-i kelimetullah adına savaşmak söz konusuysa, Hıristiyanlarla empati kurulup “Haçlı seferlerinin de fetih olarak tanımlanması gerekir” diye düşünüyoruz.”

-Bu vesveselere karşı şunları söylemek mümkündür:

“Siz Peygambere yardım etmeseniz de, inkâr edenler onu yurdundan çıkardıklarında Allah ona yardım etmiştir. O vakit iki kişiden biri olarak mağaradayken, o, arkadaşına 'Üzülme, Allah bizimle' diyordu. Nitekim Allah ona güven ve rahmetini indirdi, sizin görmediğiniz ordularla onu destekledi ve kâfirlerin sözünü/davalarını alçalttı. Çünkü yüce olan, ancak Allah'ın sözüdür/davasıdır; Allah ise her şeyin mutlak galibi ve sonsuz hikmet sahibidir”⁶⁴

Bu ayetten açıkça anlaşılıyor ki, âlimlerin bu ayetten istinbat ettikleri “İ'la-yı kelimetullah” kavramı, yalnız maddi cihad için değil, aynı zamanda ve daha çok manevi cihad için söz konusudur. Çünkü ayette yer alan “kelimetullah” sözcüğü, tefsir kaynaklarında tevhid inancı

⁶⁴ Tevbe, 9/40.

ve İslam dinine çağrı olarak açıklanmıştır. Öyleyse, İslam cihadında asıl hedef: “İ’la-yı kelimetullah” tır. Yani; Allah’ın davetinde yer alan İman ve İslam hakikatlerinin hâkim kılınmasıdır. Bu da ancak, söz konusu hakikatleri insanlara anlatmak, onların akıl ve zihinlerini ikna etmekle olur. Onun içindir ki, Kur’an’daki “Dinde zorlama yoktur” prensibi, her zaman gerçekliğini koruyan çok önemli bir düstur olmuştur. Fakat, İslam’ın hakikatlerini insanlara ilmen, fikren anlatılmasına karşı koyan despotlar söz konusu olduğunda, kuvvete dayalı mücadeleye başvurmak zorunlu hale gelir. Nitekim yukarıdaki ayetin öncesi ve sonrasında geçen ayetlerin maddi cihad ile ilgili olması, “İ’la-yı kelimetullah” ın yerine göre bu yolla da olabileceğini göstermektedir. Demek ki, âlimlerin savaş için de bu kavramı prensip olarak ortaya koymaları, bazılarının dediği gibi, sadece beşeri bir yorum değil, Kur’an’ın açık ilahi ifadelerine dayanmaktadır.

Bununla beraber, savaş ortamında indirilmiş olan ayetlerin ilgili ifadelerini kabullenmemek, iman şuuru bakımından olduğu kadar, sosyolojik realiteler ve rasyonel düşünceler bakımından da mahzurludur. Zira yerine göre kâfirlerle savaşmak birçok ayetin açık emri olduğu gibi, insanlık camiasının bir realitesi olarak asla göz ardı edilemeyen tarihi, sosyolojik bir vakadır.

Hülasa: On üç yıl boyunca Mekke’de insanların akıl, fikir ve gönüllerine hitap eden ayetlerin nüzulü, bu gerçeğin canlı bir örneğidir. Buna rağmen, sökonusu adamlar, “Cihad, kıtal” kelimelerini yan yana getirmekle bu iki kelimenin manalarının farkını fark etmediklerini veya göz ardı ettiklerini göstermişlerdir. Oysa kıtal/savaşın söz konusu olmadığı Mekke döneminde de “Cihad” emrine yer verilmiştir. “(Resulüm!) Sakın kâfirlere itaat edip boyun eğme! Bu Kur’an ile onlara karşı büyük bir cihadla/gayretle cihad et”⁶⁵ mealindeki ayette ‘Kur’an ile cihad’ emredilmiştir ki, bunun maddi cihad/kıtal olmadığı açıktır. Manevi mücadeleyi ifade eden cihad kavramı, bu ayette “büyük cihad” olarak vasıflandırılmıştır. Bu da gösteriyor ki, İslam’da ‘İ’la-yı kelimetullah’ için yapılan asıl cihad, ilmi, fikri, akli olan manevi cihaddır. Maddi savaşlar, düşmanların taarruzlarına karşı bir savunma stratejisidir.⁶⁶

⁶⁵ Furkan, 25/52.

⁶⁶Maddi-manevi cihad konusunda detaylı bilgi için, bk. Niyazi Beki, ‘İslam’da Cihad Kavramının Kapsamı’, EKEV Dergisi, sayı:70, sayfa:85-100.

